

Задерейко С. Ю.,
к.ю.н., доцент, професор кафедри публічного
та міжнародного права,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ДЕ-ІНСТИТУЦІАЛІЗАЦІЇ: ГЛОБАЛЬНІ ПРИНЦИПИ РІВНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ, ІНКЛЮЗІЇ ТА ПРОТИДІЇ НАСИЛЬСТВУ

Процес де-інституціалізації в Україні став важливою частиною реформ, спрямованих на покращення життя дітей, особливо тих, хто перебуває в дитячих будинках та інших інституційних закладах. Ця реформа передбачає закриття великих державних інтернатів та заміну їх більш гуманними формами опіки, зокрема прийомними сім'ями, дитячими будинками сімейного типу та іншими соціальними установами. Такий підхід допомагає дітям інтегруватися в громаду, знижує рівень соціальної ізоляції і дає можливість отримати індивідуальний догляд і підтримку.

Важливо, що відповідно до законодавчих ініціатив, таких як «Стратегія де-інституціалізації соціальних послуг» на 2021–2030 роки [2], в Україні визначено пріоритет розвитку місцевих механізмів підтримки сімейних форм виховання та створення доступних соціальних послуг [4]. Це дає можливість краще використовувати державні ресурси, підвищуючи якість життя дітей і гарантує їхні права на родинне оточення.

Міжнародні правові акти, зокрема Конвенція ООН про права дитини, яку було прийнято в 1989 році [1], є основою для формування національних політик у цій сфері. Цей документ наголошує на праві кожної дитини на освіту, медичну допомогу, захист від насильства та право жити в родині. У процесі де-інституціалізації міжнародні організації, такі як ЮНІСЕФ [5] та Рада Європи [6], виступають активними партнерами, пропонуючи Україні фінансову підтримку, технічну допомогу та моніторинг дотримання прав дітей. Стратегія

Європейського Союзу щодо прав дітей також підтримує інтеграцію дітей з особливими потребами в суспільство, сприяє підтримці сімей і громад та гарантує рівний доступ до освіти для всіх дітей без винятку.

Одним із основних завдань де-інституціалізації є забезпечення рівних можливостей для всіх дітей, особливо для тих, хто належить до вразливих груп, таких як діти з інвалідністю або діти, позбавлені батьківського піклування. В Україні на законодавчому рівні [3] закріплено рівні права для всіх дітей, однак на практиці існують значні бар'єри, зокрема у доступі до якісної освіти, медичних послуг та соціальних програм. Завдяки реформам у сфері освіти та соціальних послуг [4], де-інституціалізація створює можливість для розвитку інклюзивних навчальних закладів і спеціалізованих служб для дітей з інвалідністю. Однак для повної реалізації цього потенціалу потрібен подальший розвиток соціальної підтримки, щоб кожна дитина могла повною мірою реалізувати свій потенціал.

Де-інституціалізація також має важливе значення для протидії насильству над дітьми. Інституційна форма виховання, особливо у переповнених дитячих будинках, може призводити до різних форм насильства та зловживань. Реформи, спрямовані на розвиток сімейних форм виховання, намагаються створити більш безпечне та емоційно підтримуюче середовище для дітей. Вони дозволяють забезпечити кращі умови для розвитку в родинному оточенні, що, у свою чергу, знижує ризик насильства. Однак для боротьби з насильством важливо також створити належні умови для підготовки працівників соціальних служб, посилити моніторинг ситуації в родинах та установах і забезпечити правову відповідальність за насильство щодо дітей.

Одним із ключових аспектів успішної де-інституціалізації є моніторинг процесів і контроль за виконанням прав дитини. В Україні існують незалежні органи, такі як Уповноважений Верховної Ради з прав людини [7], громадські організації та міжнародні партнери, які мають важливу роль у спостереженні за

впровадженням реформ та дотриманням прав дітей. Моніторинг включає оцінку якості наданих соціальних послуг, доступу до освіти та медичних послуг, а також ефективність програм для дітей з інвалідністю. Підтримка державою організацій, які займаються захистом прав дітей, є важливим елементом цього процесу.

Попри значні досягнення в реформі де-інституціалізації, Україна все ж стикається з низкою викликів. Основними проблемами є недостатнє фінансування реформ, відсутність кваліфікованих кадрів у сфері соціальної роботи, а також труднощі адаптації нових форм виховання для дітей, які виховуються в сім'ях або в громадах. Для подолання цих викликів необхідно активізувати співпрацю між урядом, громадськими організаціями та міжнародними партнерами, збільшити фінансування програм альтернативної опіки та покращити підготовку фахівців у сфері соціального захисту і освіти.

Список використаних джерел

1. Конвенція ООН про права дитини: прийнята на 44-й сесії Генеральної Асамблеї ООН 20 листопада 1989 року.
2. Стратегія де-інституціалізації соціальних послуг в Україні на 2021–2030 роки: затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 р. № 875.
3. Закон України «Про освіту»: від 5 вересня 2017 року, № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
4. Закон України «Про соціальні послуги»: від 17 січня 2003 року, № 966-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966-15>
5. ЮНІСЕФ. Рекомендації щодо підтримки де-інституціалізації в Україні: документ, 2017. URL: <https://www.unicef.org/ukraine>

6. Рада Європи, ЮНІСЕФ. Інклюзивна освіта для дітей з інвалідністю: спільний документ, 2016. URL: <https://www.coe.int/en/web/education>

7. Звіт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан прав дітей в Україні: 2023 рік. URL: <https://www.ombudsman.gov.ua>

Замрига А. В.,
к.е.н., д.ю.н., доцент, професор кафедри
публічного та міжнародного права,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА В КОНТЕКСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ російської федерації ПРОТИ УКРАЇНИ

Агресія російської федерації проти України, яка розпочалася у 2014 році і досягла свого піку у 2022 році, поставила все міжнародне співтовариство перед значними викликами у сфері захисту прав людини та дотримання норм міжнародного гуманітарного права.

Міжнародне гуманітарне право як таке являє собою галузь міжнародного права, норми і принципи якої обмежують застосування насильства під час збройних конфліктів, висуваючи такі вимоги: а) щадити тих, хто не бере або припинив брати безпосередню участь у воєнних діях; б) обмежувати насильство обсягом, необхідним для досягнення мети конфлікту, а вона може полягати (незалежно від причин, через які конфлікт розпочався) лише в тому, щоб послабити військовий потенціал супротивної сторони [1, с. 5].

Варто зазначити, що міжнародне гуманітарне право є одним із найефективніших інструментів, які міжнародна спільнота має у своєму арсеналі